

**СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Поплавська Олена Андріївна

старший викладач

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

Постановка проблеми. Економічні, політичні та соціальні перетворення сучасного суспільства, входження України в Болонський процес, перехід до інформаційного суспільства поставили перед системою вищої освіти найважливіші задачі, спрямовані на вирішення проблеми якості підготовки фахівців. Актуалізувалася проблема професійної підготовки з врахуванням загальносвітових та українських тенденцій розвитку економічної освіти (гуманізація, інформатизація, неперервність та фундаментальність освіти). Проте, сучасна система професійної підготовки студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах, ставлячи основний акцент на здобуванні студентами значного обсягу знань та, в певній мірі, професійних умінь і навичок, не забезпечує належної готовності економістів до професійної діяльності яка обумовлена тим, що молодий фахівець стикається у процесі трудової діяльності крім проблем професійних з проблемами психологічного і соціального характеру. Тому, сучасна професійна підготовка студентів економічних спеціальностей має спрямовуватися на формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема готовності до професійної діяльності розглядається в педагогіці, психології, фізіології та інших науках. Так, готовність до професійної діяльності як психолого-педагогічний феномен аналізували М. Дьяченко, І. Зимня, Л. Кандибович, Н. Кузьміна, А. Ліненко, О. Мороз, Н. Ничкало, П. Підкасистий, В. Сластьонін, Н. Тализіна, Д. Узнадзе та ін. Концептуальні засади професійної підготовки фахівців досліджувались такими вітчизняними

та зарубіжними вченими як І. Гавриш, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, К. Дурай-Навакова, О. Коваленко, Л. Кондрашова, М. Кулакова, О. Романовський, Л. Романишина, Л. Хомич, Я. Цехмістер та ін. Специфіку готовності до професійної економічної діяльності вивчали В. Різник, С. Тарасова, В. Стасюк, І. Носач, Л. Служинська, К. Акуленко, І. Ярощук та інші.

Проте у працях згадуваних науковців недостатньо уваги приділено підготовці майбутніх економістів до професійної діяльності в циклі математичних дисциплін засобами технологій дистанційного навчання.

Метою статті є визначення сутності поняття готовності майбутніх економістів до професійної діяльності, обґрунтування компонентів професійної та психологічної готовності майбутніх економістів до професійної діяльності у процесі вивчення математичних дисциплін в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу. Провідна ідея концепції готовності економіста до професійної діяльності полягає в тому, що зміст освіти майбутніх економістів має бути орієнтованим на професійну і соціальну мобільність, на попит ринку праці й освітніх послуг, на структуру й характер сучасної професійної діяльності. Основою змісту готовності майбутніх економістів є державний стандарт вищої освіти, який включає формування готовності студентів до професійної діяльності на основі ідеї особистісно-орієнтованої підготовки. Отже, готовність виступає одним із критеріїв результативності професійної підготовки економіста і є зв'язуючим компонентом між процесом вузівської підготовки і майбутньою працею фахівця, де готовність виступає як позитивна установка на майбутню діяльність.

Готовність особистості до діяльності виявляється перш за все в її здатності до організації, виконання і регулювання своєї діяльності. Крім того, готовність до діяльності зумовлюється багатьма факторами, найважливішим з яких є система методів і цілей, наявність професійних знань і вмінь, безпосереднє включення особистості в діяльність, у процесі якої найбільш активно формуються потреби, інтереси і мотиви здобуття суттєвих, значущих, найбільш сучасних знань і вмінь.

М. Дьяченко вказує, що готовність – це первинна фундаментальна умова успішного виконання будь-якої діяльності [2, с.49].

У сучасній науковій літературі готовність пов'язується з діяльністю взагалі і професійною діяльністю зокрема, що є важливим у контексті нашого дослідження. Науковці виділяють три етапи наукового дослідження проблеми готовності до будь-якої діяльності. На першому етапі готовність досліджують у зв'язку з проникненням у природу психічних процесів людини. На другому – готовність визначають як певний феномен стійкості людини до зовнішнього внутрішнього впливів, що зумовлено інтенсивним дослідженням нейрофізіологічних механізмів, регуляції і саморегуляції поведінки людини. Третій етап пов'язаний з дослідженнями в галузі теорії діяльності [5, с.194].

Більшістю науковців готовність до професійної діяльності розглядається як активний стан особистості, спонукаючий до дії; як наслідок діяльності; як настанова на виконання професійних задач, як передумова до цілеспрямованої діяльності, її регуляції, ефективності; як форма діяльності суб'єкта, яка входить в загальний потік його умов.

М. Дьяченко та Л. Кандилович визначають психологічну готовність до діяльності як складний, цілеспрямований прояв особистості, який має динамічну структуру, між компонентами якої існують функціональні залежності [2, с.50]. Зокрема, досліджуючи готовність студента – випускника до праці, науковці розглядають її як професійно важливу якість особистості і як психічний стан.

Деякі дослідники розглядають готовність до професійної діяльності в межах акмеологічного підходу, згідно якого поняття готовності до діяльності тлумачиться, виходячи із самосприйняття людиною діяльності та свого місця в ній. У різних визначеннях це поняття трактується як рефлексія, що може мати різний ступінь - включно до найвищого рівня надрефлексії, коли необхідною умовою формування готовності до професійної діяльності, вважається „усвідомлення необхідності цілеспрямованого самоформування усвідомлення особистісної та суспільної значущості здійснюваної діяльності" [3, с.8-9].

Аналіз наукової літератури показав, що найглибше досліджене питання суті та структури готовності до педагогічної діяльності. Проблема готовності до педагогічної діяльності розглядається у дослідженнях В. Сластьоніна, Л. Кондрашової, І. Гавриш, Ю. Сенько та інших.

В. Сластьонін [6, с.78] визначає готовність до педагогічної діяльності як особливий психічний стан, що характеризується наявністю в суб'єкта образу структури певної дії та постійною спрямованістю свідомості її виконання. Дослідник розрізняє поняття готовність і професійну готовність до педагогічної діяльності. Професійна готовність до педагогічної діяльності розглядається ним як структурована модель, яка включає психологічну, психофізіологічну і фізичну готовність, а також науково-теоретичну і практичну підготовку, як основу професіоналізму. Структурні компоненти професійної готовності виводяться з професіограми.

На думку Л. Кондрашової, професійна готовність передбачає високий рівень виконання професійних дій, що не можливий без певного рівня сформованості морально-психологічної готовності випускників вищої школи.

Р. Рибніков готовність до професійної діяльності розглядає як особистісно орієнтовану об'єктивно-суб'єктивну характеристику - рівень саморозвитку фахівця, за якого той володіє фаховими знаннями й уміннями, необхідними для виконання професійної діяльності, та є вмотивованим до неї через її емоційну привабливість й усвідомлення її особистісної та суспільної значущості [3, с.9].

Важливою умовою формування готовності до будь-якої діяльності є наявність відповідних якостей, і в першу чергу схильностей та здібностей особистості до майбутньої діяльності. Готовність до діяльності розвивається на основі засвоєння загальних та професійних знань, формування вмінь та навичок, удосконалення сформованих професійно важливих якостей особистості.

У дослідженнях готовності до того чи іншого виду діяльності обов'язково має місце структурний аналіз самої діяльності. Зауважимо, що на сьогодні у

визначенні структурних компонентів готовності також не існує єдиної думки - залежно від досліджуваного напрямку науковці наводять різні компоненти готовності.

Досліджуючи проблему готовності майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності, В. Різник розглядає дану готовність як складне особистісне утворення, інтегральну характеристику особистості, що є комплексним відображенням цілої низки особистісних рис і професійних якостей, необхідних для успішної професійної діяльності [4, с.6]. На думку авторки готовність майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності включає такі складові: психологічна готовність (мотиваційний компонент, компонент комунікабельності, рефлексивний та вольовий компоненти), теоретична готовність (інтелектуальний, когнітивний та інформаційний компоненти), практична готовність (діяльнісний, організаційно-виконавчий та діловий компоненти), готовність до подальшого вдосконалення себе як фахівця (креативний та евристичний компоненти).

У своєму дисертаційному дослідженні С. Тарасова розглядала проблему формування у майбутніх менеджерів фінансово-економічного профілю готовності до управлінської діяльності. Науковець визначає поняття "готовність менеджера до управлінської діяльності" як психолого-педагогічну таксономію необхідного і достатнього комплексу професійно важливих якостей і властивостей особистості, як інтегроване системою утворення особистості, що характеризує її вибіркочну активність при підготовці та включенні до діяльності управління як свідомого і цілеспрямованого процесу впливу на свідомість і поведінку окремих індивідів або членів групи, колективу, організації з метою підвищення організованості та ефективності їх спільної виробничої діяльності. У структурі готовності майбутніх менеджерів до управлінської діяльності авторка виділяє мотиваційну, інформаційну, психологічну й рефлексивну складові [7, с.10-11].

Узагальнюючи вище викладені погляди дослідників стосовно визначення сутності та структури готовності до професійної діяльності, вважаємо, що всі

вони взаємодоповнюють одне одного, розкривають багатогранність та складність феномену готовності, розширюють і поглиблюють наші уявлення про нього. Крім того, вважаємо, що розглядаючи суть та структуру готовності до професійної діяльності необхідно враховувати універсальні компоненти готовності до будь-якої діяльності та специфіку конкретної діяльності, а також завдання які стоять перед фахівцями в умовах даної діяльності.

Підсумовуючи погляди науковців, ми розуміємо *готовність майбутніх економістів до професійної діяльності* - як цілісне особистісне утворення, інтегративна якість особистості, яка проявляється у формах активності та комплексно відображає сукупність особистісних та професійних якостей, необхідних для успішної професійної діяльності й дозволяє виконувати відповідні типові завдання професійної діяльності, прогнозувати шляхи підвищення продуктивності роботи у професійному напрямі.

У контексті нашого дослідження ми розглядаємо готовність майбутніх економістів до виконання фахових завдань під час вивчення математичних дисциплін в умовах дистанційного навчання. Формування готовності майбутніх економістів до професійної діяльності в умовах дистанційного навчання є фундаментальною основою сучасної професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах. Завдання вищої школи – сформувати у студента психологічну готовність і готовність до майбутньої професійної діяльності.

Аналіз наукової літератури показав, що більшість науковців, досліджуючи готовність студентів до будь-якої діяльності, велику увагу приділяють мотивації до навчання та діяльності. Висока позитивна мотивація може відігравати роль компенсаторного фактора у разі недостатньо високих спеціальних здібностей або недостатнього запасу у студента необхідних знань, умінь і навичок. При підготовці економістів за дистанційною формою навчання основний акцент ставиться на самостійній роботі студента. Використання новітніх інформаційних технологій у процесі підготовки економістів сприяє підвищенню якості підготовки студентів, мотивів до вивчення математичних дисциплін майбутніми економістами, активізації пізнавальної діяльності

майбутніх фахівців. Вивчаючи математичні дисципліни в умовах дистанційного навчання, слід пам'ятати, що система дистанційного навчання розрахована, в основному, на людей достатньо свідомих, які не потребують постійного контролю з боку викладача, тому важливу роль у цьому випадку відіграє мотивація студентів та їх здатність до самоорганізації. Виділені аспекти підготовки економістів дають нам підстави для виділення у структурі їх готовності до професійної діяльності мотиваційного компонента.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства велику роль відіграє підготовка спеціалістів, які б мали високий рівень інтелектуального розвитку, глибокі математичні знання, навички, вміли математизувати ситуації при розв'язуванні практичних задач. Оскільки, ми досліджуємо особистісну готовність студентів-економістів до майбутньої професійної діяльності, то необхідним є визначення їх налаштованості до набуття глибоких теоретичних знань і практичних навичок, усвідомлення того, якого рівня знання їм необхідні для отримання кваліфікації, важливості вмінь використання ІКТ та постійного самовдосконалення.

Для розв'язання більшості задач економічного характеру необхідно спочатку перевести їх на математичну мову, тобто побудувати математичну модель, і лише потім дістати їх розв'язок. Побудувати адекватну (процесу, явищу, що досліджується) математичну модель досить важко, оскільки треба знати не тільки ту науку, з якої виникла ця проблема, але також мати певні математичні знання і мати математичну культуру.

Слід зауважити, що дипломований економіст повинен володіти навичками використання математичних та комп'ютерних технологій для обробки фінансово-економічної інформації; будувати та використовувати економіко-математичні моделі для опису, проектування, оцінки ризиків різних явищ і процесів у фінансовій галузі; розв'язувати нестандартні задачі, прогнозувати економічні процеси у галузі грошових, фінансових та кредитних відносин. В розв'язанні даних задач важливу роль відіграють сформовані у

фахівця в період навчання у ВНЗ уміння застосовувати математичний апарат для потреб професійно-економічної діяльності.

Застосування математичного апарату в економіко-математичних дослідженнях пов'язане з використанням обчислюваної техніки. Крім того, вивчення математичних дисциплін в умовах дистанційного навчання не може відбуватись без відповідної технічної підтримки, без використання у процесі навчання спеціалізованих програмних засобів, нових інформаційних технологій та інших електронних освітніх ресурсів, які є засобом підвищення математичної підготовки студентів.

Успішність підготовки студента в системі дистанційного навчання залежить не лише від його стійкої мотивації до навчання, умінь і навиків самоорганізації та самонавчання, а й від ступеня інформованості студента. Працюючи в інформаційному середовищі, студент повинен уміти самостійно шукати, накопичувати і переробляти інформацію, володіти такими інформаційними технологіями, які б дозволяли аналізувати і синтезувати отриману інформацію, опрацьовувати великі обсяги інформації, спілкуватися в мережі Internet. Це означає, що студент повинен володіти певним рівнем інформаційної культури. Інформаційна культура особистості є складовою її загальної культури, яка формується в інформаційному суспільстві і є якісною характеристикою інформаційної діяльності особистості, що входить до навчальної діяльності. На думку Н. Гендіної інформаційна культура особистості є однією із складових загальної культури людини; сукупністю інформаційного світогляду і системи знань, умінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність з отримання задоволення індивідуальних інформаційних потреб із застосуванням як традиційних, так і нових інформаційних технологій. Ця складова є найважливішим фактором успішної професійної та непрофесійної діяльності, а також соціальною захищеністю особистості в інформаційному суспільстві [1, с.21]. Основними характеристиками інформаційної культури є: уміння усвідомлювати і формулювати свої інформаційні запити; готовність і уміння оперувати різними

джерелами інформації, здійснювати їх свідомий вибір; вільна навігація в інформаційному потоці; знання і самостійне використання на практиці алгоритмів роботи з інформацією; використання інформації в різноманітних пізнавальних і життєво-практичних ситуаціях.

На підставі визначених науковцями компонентів готовності до професійної діяльності та, врахувавши особливості математичної підготовки економістів в умовах дистанційного навчання, вважаємо, що для формування готовності майбутніх економістів до професійної діяльності в умовах дистанційного навчання у процесі вивчення математичних дисциплін необхідно у її структурі виділити такі компоненти: *мотиваційний* – відображає зацікавленість пізнавальною діяльністю, професією, дистанційним навчанням, бажання вивчати математичні дисципліни та використовувати засоби ІКТ у своїй пізнавальній діяльності; *когнітивний* – система знань, умінь і навиків, яка містить три складові: інтелектуальний розвиток - забезпечує сформованість у студента розуміння й розумових дій, математичного та економічного мислення, теоретичні основи - виявляє сформованість знань, умінь і навичок з математичних дисциплін необхідних економісту для розв'язання фахових задач, відповідно до вимог сучасного суспільства; знань про специфіку роботи в системі дистанційного навчання; практичні навички – орієнтовані на реалізацію умінь аналізу та синтезу при постановці математичної задачі з економічним змістом, її формалізації в економіко-математичну модель і відповідним розв'язком задачі; *інформаційний* – відображає сформованість знань, умінь і навичок пов'язаних із використанням комп'ютерної техніки і технологій дистанційного навчання при розв'язанні практичних задач, умінь працювати в інформаційному середовищі, сформованість інформаційної культури.

Висновки. Таким чином, готовність майбутніх економістів до професійної діяльності - це інтегративна якість особистості, яка виражається сукупністю особистісних та професійних якостей, що відображає цілісну взаємодію мотиваційного, когнітивного та інформаційного компонентів.

Формування даних якостей у студентів економічних спеціальностей є перспективою наших подальших досліджень.

Література

1. Гендина Н.И. Информационная грамотность или информационная культура: альтернатива или единство (результаты российских исследований) // Школьная библиотека. - 2005. - № 3. - С.18-24
2. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности к деятельности. – Минск: БГУ, 1976. – 176 с.
3. Кулько В.А. Сутність і структура готовності майбутніх аграріїв до професійної діяльності / В. А. Кулько // Вісник Запорізького національного університету. - 2011. - №2(15). – С. 193-197.
4. Різник В. В. Формування готовності майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності у процесі вивчення спеціальних дисциплін: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / В. В. Різник. - Київ, 2010 - 20 с.
5. Рибніков С. Р. Формування готовності майбутніх екологів до професійно-орієнтованої управлінської діяльності: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / С. Р. Рибніков. - Луганськ, 2011 - 20 с.
6. Слостенин В. А. Профессиональная готовность учителя к воспитательной работе / В. А. Слостенин // Советская педагогика. – 1981. - №4. – С.76-84.
7. Тарасова С. М. Формування у майбутніх менеджерів фінансово-економічного профілю готовності до управлінської діяльності: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / С. М. Тарасова. - Кіровоград., 2006 - 20 с.